

Нийгмийн ажил, сэтгэл зүй

**ОХУ, МОНГОЛ УЛСЫН ЭРҮҮГИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ
ЭМНЭЛГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЗАСАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
НИЙГЭМ-ЭРХ ЗҮЙН БАЙДАЛ**

**IN ACCORDANCE WITH THE CRIMINAL LEGISLATION
OF RUSSIA AND MONGOLIA**

Ц.Пүрэвням

*Дотоод хэргийн их сургуулийн
Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн албаны сургуулийн
Нийгмийн ажил, сэтгэл зүйн тэнхимийн
багш, магистр, ахмад*

Товч утга: ОХУ болон Монгол Улсын эрүүгийн хууль тогтоомжийн дагуу эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ авах байгууллагын нийгэм, эрх зүйн шинж чанар, түүнчлэн эрүүгийн хуулиар хориглосон үйлдэл хийсэн хүмүүст эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх болон эрүүгийн эрх зүйн нөлөөллийн бусад арга хэмжээг ялгах хэрэгцээг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй болгоход оршино.

Түлхүүр үгс: Эрүүгийн эрх зүйн нөлөөлөл; эрүүгийн хариуцлага; эрүүгийн хуулийн шинж чанартай бусад арга хэмжээ; эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ; албадлагын арга хэмжээ; ОХУ улсын эрүүгийн хууль.

Abstract: According to the criminal laws of the Russian Federation and Mongolia, the social and legal nature of the institutions that take coercive medical measures, as well as the need to distinguish between criminal liability and other measures of criminal legal influence on people who have committed acts prohibited by criminal law, is to be scientifically based.

Keywords: Criminal Justice Impact; criminal liability; other measures of a criminal law nature; coercive measures of medical quality; coercive measures; Criminal law of the Russian Federation.

Эмнэлгийн шинж чанартай албадлагын арга хэмжээг ОХУ-ын Эрүүгийн хуульд эрүүгийн хуулийн шинж чанартай бусад арга хэмжээ гэж хууль ёсны дагуу тусгасан болно (ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 15-р бүлэг). Тэднийг эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх (ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 97 дугаар зүйлийн 1 дэх

хэсгийн "а" хэсэг), ялаас чөлөөлөх ("б" хэсэг) зэрэг сэтгэцийн эмгэгтэй хүнд шүүхээс томилж болно. "ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 97 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг) эсвэл шийтгэлийн хамт ("в", "г" хэсэг) ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 97), Эдгээр хэм хэмжээний дүн шинжилгээ нь мөн чанарыг харуулж байна. Эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ хууль тогтоомжийн түвшинд тодорхой тодорхойлогдоогүй байгаа тул энэ цоорхойг зөвхөн одоо байгаа сургаалын судалгааг харгалзан нөхөх боломжтой гэж үзэж байна.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг агуулгын талаар гаргасан дүгнэлтүүдийг "Эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ" гэж дараах байдлаар бүлэглэн ангилж болно:

- Эрүүгийн хуулийн хамтын институци буюу түүний агуулга нь хуулиар тогтоосон арга хэмжээнээс гадна эмнэлгийн шинж чанартай тул хар тамхинд донтох өвчтэй хүмүүст ял эдлэх хугацааг хойшлуулахыг багтаасан байх ёстой [10, х. 183];

- Ижил шийтгэлтэй байгууллага [13, х. 46];

- ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 97 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан тодорхой этгээдийг гэм буруутайд тооцсон ял, шийдвэрийн үндсэн дээр шүүхээс тогтоосон эрүүгийн хуульд заасан төрийн албадлагын арга хэмжээг авна. [4, х. 59];

- Эрүүгийн хариуцлагаас ангид бусад эрүүгийн хуулийн шинж чанартай арга хэмжээ [11, х. 17];

- Эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх хэлбэр нь "өөр арга хэмжээ" биш, харин сэтгэцийн өвчтэй хүн эрүүгийн хуулиар хориглосон нийгэмд аюултай үйлдэл хийсэнтэй холбогдуулан авсан аюулгүй байдлын арга хэмжээ юм. [1, х. 12].

Эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээний эрүүгийн эрх зүйн хамтын институци болохын хувьд эрүүл мэндийн шалгуурын (зан чанар) багтаасан эрүүгийн эрх зүйн нөлөөллийн арга хэмжээг хамрах шаардлагатай. Мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэлд донтогчийн ял эдлэх хугацааг хойшлуулах нь эрүүгийн хуулийн шинж чанартай өөр арга хэмжээ гэж хүлээн зөвшөөрөх боломжгүй, тухайлбал ОХУ-н эрүүгийн хуульд эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ хэд хэдэн шалтгааны улмаас тайлбарлагддаг үүнд:

- Нэгдүгээрт албан ёсны шалгуурыг харгалзан эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ нь ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн хэм хэмжээгээр тодорхой зүйлд заасан жагсаалт, бүрэн гүйцэд бөгөөд өргөн хүрээтэй тайлбар хийх боломжгүй, харин хар тамхинд донтсон хүмүүст ял эдлэхийг хойшлуулах нь хуулийн дагуу ялаас чөлөөлөх төрөл гэж ангилдаг (ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 12 дугаар бүлэг 82¹ хуудас);

- Хоёрдугаарт “хугацааг” хойшлуулах үндэслэл нь гэмт хэргийн шинжтэй хууль зүйн баримт юм;

- Гуравдугаарт хорих ялыг хойшлуулах нь зөвхөн гэмт хэрэг үйлдэх явцад үйлдлээ ухамсарлаж, түүнийг удирдах чадвартай этгээдэд л хэрэгжиж болно;

- Дөрөвдүгээрт ял эдлэхийг хойшлуулах өргөдөл гаргахдаа түүнд тохиолдсон эрх чөлөө, хязгаарлалтыг хуульд заасан хугацаанд (5 жилээс илүүгүй (ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 82¹ дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг)) хэрэгжүүлдэг бөгөөд зөвхөн албан ёсоор хамаарна. Гэмт хэрэг үйлдсэн хүний эрүүл мэндийн байдал, бие хүний бусад онцлогоос шалтгаална.

- Тавдугаарт хар тамхинд донтох эмгэгийг эмчлэх, хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлт хийх нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн сайн дурын хүсэл, харин ОХУ-н Эрүүгийн хуулийн 15-р бүлэгт заасан эрүүгийн хууль сахиулах арга хэмжээ нь үндсэндээ сонгох эрх чөлөөг хангадаггүй бөгөөд зөвхөн албадлагын шинж чанартай байдаг.

Эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ, ялангуяа "хязгаарлагдмал эрүүл ухаантай" хүмүүст хэрэглэсэн эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ нь эрүүгийн хариуцлагын материаллаг илэрхийлэл гэж үздэг зохиогчдын үзэл бодолтой санал нийлэх нь хэцүү байдаг.

1) Эрүүгийн хариуцлагын сэдвийн талаарх орчин үеийн нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн (хууль тогтоох түвшинд) онолыг харгалзан сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүст эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь хүлээн зөвшөөрөгдөхгүй гэж үзэх нь аксиономик юм. Нийгэмд аюултай үйлдэл хийсэн сэтгэцийн өвчтэй хүн объектив шалтгаанаар эрх чөлөө, хуулийн хязгаарлалтад өртөж байгаагаа ойлгох чадваргүй байгаа тул урьд өмнө нь гэмт хэрэг үйлдсэний улмаас эрүүгийн хариуцлага шийтгэл оногдуулах арга хэмжээ авах боломжгүй юм.

2) ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн VI хэсэгт хуульд заасан ёсоор хуваах зарчим тодорхойгүй байна. Эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ, эрүүгийн эрх зүйн нөлөөллийн олон талт арга хэмжээний талаар бие биенээсээ тусгаарлагдсан байдал юм. Ийм хуваагдал нь тухайн байгууллагын нийгэм, эрх зүйн шинж чанарыг зөрчиж байдаг. Тиймээс түүний агуулга нь толилуулж буй үзэл бодлын дагуу эрүүгийн хариуцлагыг хэрэгжүүлэх явцад "гэмт хэрэгтэн" болон өөр арга хэмжээ хэрэглэх явцад сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүст тохиолдсон өөр өөр хомсдол, хязгаарлалт байх болно.

3) Эрүүгийн шийтгэл оногдуулахдаа гэмт хэргийн шинж чанар, нийгмийн аюулын зэрэг, гэмт этгээдийн хувийн шинж чанар, ялыг хөнгөрүүлэх, хүндрүүлэх нөхцөл байдал, ял оногдуулсан ялын шийтгэл нь ялтныг засч залруулах, түүний гэр бүлийн амьдралын нөхцөл байдалд үзүүлэх нөлөө (ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 60 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт) шууд харгалзан үзнэ. Үүнтэй адил эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ жагсаасан нөхцөл байдлын дийлэнх нь хууль эрх зүйн ач холбогдолгүй тул эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ нь зөвхөн сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүст хамаарах бөгөөд албадан эмчлэх хэлбэр нөхцөл нь зөвхөн эрүүгийн

хуулиар хориглосон үйлдэл хийсэн хүний сэтгэцийн эмгэгийн зэрэг, эрүүл мэндийн байдлаас хамаарна.

Байгууллагын төлөөлөл эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ. Эрүүгийн хуульд заасан, гэм буруутайд тооцсон шийтгэх тогтоол, шийдвэрийн үндсэн дээр шүүхээс тогтоосон төрийн албадлагын арга хэмжээ нь маргаантай бөгөөд нэмэлт үндэслэл шаардлагатай байдаг. Үнэн хэрэгтээ авч үзэж буй тодорхойлолт нь одоогийн эрүүгийн хууль тогтоомжийн заалтуудтай албан ёсоор нийцэж байгаа боловч тухайн байгууллагын жинхэнэ мөн чанарыг илчлэхгүй, тодорхойлохгүй байна. Үүний үр дүнд нийгэм, эрх зүйн ба эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний тухай асуулт нээлттэй хэвээр байна.

Эмнэлгийн шинж чанартай албадлагын арга хэмжээний мөн чанарыг аюулгүй байдлын арга хэмжээ гэж үнэлэх нь нэлээд маргаантай бөгөөд шинжлэх ухааны тусгай судалгаанд олон удаа анхаарал хандуулж ирсэн.

Нэгдүгээрт, ОХУ-ын Эрүүгийн хуульд хууль тогтоогч "Аюулгүй байдлын арга хэмжээ" гэсэн ангиллыг тогтоохоос санаатайгаар татгалзсан боловч ийм тодорхойлолтыг зөвлөлтийн эрүүгийн хуулийн эх сурвалжид тодорхой байсан. Одоогийн байдлаар төрийн албадлагын арга хэмжээний ангиллыг ашиглаж байна. Эдгээр нэр томьёо нь ижил биш, учир нь эхнийх нь аюулын эх үүсвэрт чиглэгддэг бөгөөд сүүлийнх нь эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах гэсэн үг юм.

Хоёрдугаарт, "Аюулгүй байдал" гэдэг нь хувь хүн, нийгэм, улсын амин чухал ашиг сонирхлыг дотоод болон гадаад аюулаас хамгаалах байдал юм. Үүний үндсэн дээр эрүүгийн хуулиар хориглосон үйлдэл хийсэн ч сэтгэцийн өвчтэй хүмүүст үзүүлэх нөлөөллийн арга хэмжээ болгон бууруулах нь бараг боломжгүй юм. Ийнхүү бодит байдал дээр эрүүгийн хуулийн шинж чанартай бусад арга хэмжээг өөрөөр хэлбэл шийтгэл, эрүүгийн хариуцлага биш, харин эрүүгийн хуулийн хүрээнд хэрэглэгдэх арга хэмжээг "аюулгүй байдал" гэсэн үгээр сольж байна.

Үүнээс үндэслэн эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ нь эрүүгийн хариуцлагаас ангид, эрүүгийн шинж чанартай бусад арга хэмжээ гэж үздэг хэсэг эрдэмтдийн санал нэгдэж байна. Р.И.Михеевийн тэмдэглэснээр сэтгэцийн эмгэгтэй хүний зан төлөв нь түүний гадаад орчин, нийгэмд аюултай үйлдэл хийх явцад үүссэн нөхцөл байдлаас бус харин түүний эмзэг субьектив тайлбараар тодорхойлогддог. [7, х. 45].

Эрүүгийн хариуцлага нь зөвхөн гэмт хэрэг үйлдсэн, албадлагын арга хэмжээ хэрэглэсний үр дүнд үйлдсэн үйлсийнхээ тайланг эрх бүхий байгууллагын биеэр төрд өгөх чадвартай, сөрөг үр дагаварт өртсөн этгээдэд хамаарна. Сэтгэцийн эмгэгтэй хүн эдгээр хэд хэдэн үүргийг гүйцэтгэж чадахгүй.

Энэ тохиолдолд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг шийтгэлээс

үл хамааран авч үзэх ёстой зэрэг хэрэгжилтийг тусад нь хангана гэж үзэж байна. Шүүхээс тогтоосон хугацаа өнгөрсний дараа ялын зорилгодоо хүрэх нь эрүүгийн хуулиар хориглосон үйлдэл хийсэн этгээд эдгэрч, сэтгэцийн байдал сайжирсан гэсэн үг биш юм. Мөн хүрээлэнгийн зорилгыг хэрэгжүүлэх эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ эрүүгийн шийтгэлийн зориулалтын дагуу тодорхойлогдоогүй. Хүний сэтгэцийн эмгэгийг арилгах нь зөвхөн хэрэглээг зогсоох нөхцөл байж болно.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг эрүүгийн шийтгэлийн хамт ногдуулах, эсхүл ялыг гүйцэтгэх (үйлчлэх) явцад эрүүгийн хуулийн нөлөөллийн гэж үзэж буй арга хэмжээний нийгэм, эрх зүйн шинж чанар нь үндсэндээ өөрчлөгддөггүй. Зарим судлаачдын тэмдэглэснээр, оюун ухааныг үгүйсгэдэггүй сэтгэцийн өвчтэй бол гадаад ертөнцтэй харилцах харилцаа нь хадгалагдан үлддэг боловч тодорхой гажуудалтай байдаг. Тиймээс, хэлэлцэж буй хүмүүсийн ангилал нь объектив шалтгааны улмаас шинж чанараасаа шалтгаалан нөхцөл байдал, түүний дотор зөрчилдөөнийг эсэргүүцэх чадваргүй; нийгэмд хүлээн зөвшөөрөгдсөн, нийгэмд ашигтай хувь хүний шинж чанарыг хөгжүүлэхэд саад бэрхшээл байгаа тул гадаад орчинд дасан зохицох. Дүрмээр бол "хязгаарлагдмал эрүүл ухаантай" хүн өөрийн эрхгүй, санамсаргүй, хууль бус, хамааралтай үйлдэл хийх хандлагатай байдаг.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ, эрүүгийн хэргийг ерөнхий журмын дагуу урьдчилсан мөрдөн байцаалтад илгээх, шүүхээс оногдуулсан ялын гүйцэтгэлийг үргэлжлүүлэх (ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 103-р зүйл). А.Д.Кононов хэлж байгаагаар зөв эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ ял эдэлж байх хугацаандаа болон эдлүүлсний дараа аль алиныг нь авч үзэх ёстой [6, х. 26].

Эрүүгийн хариуцлага нь зөвхөн гэмт хэрэг үйлдсэн, төрийн албадлагын арга хэмжээ хэрэглэсний үр дүнд үйлдсэн үйлсийнхээ тайланг эрх бүхий байгууллагын биеэр төрд өгөх чадвартай, сөрөг үр дагаварт өртсөн этгээдэд хамаарна.

Е.В.Илюкийн байр суурийг бас шударга гэж үзэж байна: эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний шийтгэлийн зэрэгцээ гэм буруугийн зарчмаас бус харин нийгэм, ард түмэн, сэтгэцийн эмгэгтэй хүний аюулгүй байдлыг хангах зорилгоос үүдэлтэй. Дүрмээр бол эдгээр хүмүүс өөрсдийн үйлдлийнхээ нийгмийн аюулыг бүрэн ухамсарлаагүй, үйлдлээ хянах чадваргүй, эсвэл нийгмийн аюул, аюултай үр дагаврыг бүрэн ойлгодоггүй байна [5, х. 586].

Тиймээс дотоодын эрүүгийн хууль тогтоомж, тусгай ном зохиолд дүн шинжилгээ хийх нь мөн чанартай холбоотой асуудлуудыг дүгнэх боломжийг бидэнд олгодог. Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ тэдний зорилго,

зорилт, нийгэм-эрх зүйн шинж чанар, эрүүгийн эрх зүйн нөлөөллийн арга хэмжээний ерөнхий бүтцэд эзлэх байр суурь нь дотоодын эрүүгийн эрх зүйн орчин үеийн сургаалд улам бүр нэмэгдэж байна.

Монгол Улсын эрүүгийн хууль тогтоомжид тогтоогдсон хэд хэдэн асуудлыг шийдвэрлэх шаардлага анхаарлыг татаад байгаа юм. Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн хэм хэмжээний шинжилгээ, зохицуулалт эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ гэрчилж байна:

- Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээнд албан ёсны тодорхойлолт байхгүй, энэ нь эрүүгийн эрх зүйн онол болон хууль сахиулах ажиллагааны аль алинд нь авч үзэж буй байгууллагыг ойлгоход хэцүү болгодог;

- Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ зөрчилтэй мөн чанар болон үүнтэй холбогдуулан тэдний нийгэм, эрх зүйн мөн чанарыг хоёрдмол утгаар хүлээн зөвшөөрдөг;

- Хууль тогтоох арга техник, тухайлбал албадлагын арга хэмжээний тухай хэсэгт хэм хэмжээний материалыг танилцуулах журмыг зөрчсөн (Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 7.2 дугаар зүйл) [12, х. 32];

- Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хүрээлэнгийн дотоод зөрчил (Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 7.4-р зүйл) [12, х. 33].

Эдгээр асуудал тус бүрийг нарийвчлан авч үзье.

Монгол Улсын эрүүгийн хууль тогтоомжид Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид (Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 2.1-г) заасан гэм буруутай, нийгэмд аюултай үйлдэл, эс үйлдэхүйг гэмт хэрэг гэж хүлээн зөвшөөрсөн байдаг. Эрүүгийн хуулийн сургаалд нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөний дагуу сэтгэцийн эмгэгтэй хүн объектив шалтгаанаар өөрийн үйлдэл, эс үйлдлийнхээ хууль бус байдлыг ухамсарлах чадваргүй байдаг тул энэ үйлдлийг гэмт хэрэг гэж нэрлэхэд хэцүү байдаг.

Монгол Улсад эрүүгийн хариуцлагын зорилго нь ял оногдуулах, гэмт хэргийн улмаас зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, учирсан хохирлыг барагдуулах, шинээр гэмт хэрэг гарахаас урьдчилан сэргийлэх, түүнчлэн гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг нийгэмшүүлэх (Эрүүгийн хуулийн 5.1-р зүйл)-д ингэж үзэх нь логик юм. Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ бусад эцсийн үр дүнг яллах, түүний дотор нийгэмд аюултай үйлдэл хийсэн хүнийг эдгээх, түүний сэтгэцийн байдлыг сайжруулах зэрэг нь эрүүгийн хариуцлагын материаллаг илэрхийлэл биш юм. Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 5.1-д эрүүгийн хариуцлага нь ял, албадлагын арга хэмжээнээс бүрдэнэ. Сүүлд нь ял оногдуулахгүйгээр (тэнсэн) болон түүнтэй хамт хэрэглэсэн арга хэмжээ (үүрэг ногдуулах, эрхийг хязгаарлах хэлбэрийн албадлагын арга хэмжээнд; Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ; Эд хөрөнгийг хураах хэлбэрийн албадлагын арга хэмжээ) (7.2-р зүйл)

Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн). Үүний зэрэгцээ гэмт хэрэг үйлдэх үедээ эрүүгийн хариуцлага хүлээх насанд хүрсэн, эрүүл саруул байвал эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ (Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 5.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг).

Тиймээс эрүүгийн хариуцлагын агуулгыг тодорхойлсон норматив эрх зүйн актын хэм хэмжээний дүн шинжилгээ нь зөрчилдөөнтэй шинж чанарыг харуулж байна. Энэ нь нэг талаас эрүүгийн хариуцлагаас өөр, өөрийн гэсэн зорилго, зорилт, хэрэглэх үндэслэлтэй төрийн албадлагын арга хэмжээ юм. Гэмт хэрэг үйлдсэн сэтгэцийн эрүүл бус хүнтэй холбоотой урьдчилан сэргийлэх зорилгоор. Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ, эрүүгийн хуулийн нөлөөллийн бусад арга хэмжээ нь хууль эрх зүйн агуулгын өөр нөхцөлд (тэнцэл, эрүүгийн хариуцлага, эрхийг хязгаарлах, эд хөрөнгийг хураах) нь эрүүгийн хариуцлагыг хэрэгжүүлэх бие даасан хэлбэр бөгөөд шийтгэл, нөхөн төлбөр, нөхөн олговор олгох зорилготой юм.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний хоёрдмол үзэл нь тухайн байгууллагын дотоод зөрчилдөөнөөс үүдэлтэй юм шиг санагддаг. Ийнхүү Монгол Улсын эрүүгийн хуулийн дагуу эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ Эрүүгийн хуулиар хориглосон үйлдэл хийсэн этгээдэд дараахь байдлаар томилогдоно.

- Өөрийн ухаангүйгээр тухайн цаг хугацаанд болон өнгөрсөн цаг хугацаанд үйлдэгдсэн үйлдэл;
- Архи, мансууруулах бодисын донтолтоос болж зовж шаналах.

Эхний тохиолдолд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ эрүүгийн хариуцлагаас тусгаарласан төрийн албадлагын арга хэмжээ юм.

Нэгдүгээрт, эрүүгийн хариуцлагын сэдвийн орчин үеийн нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн (түүний дотор хууль тогтоомжийн түвшинд) онолыг харгалзан сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүст эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь хүлээн зөвшөөрөгдөхгүй гэдгийг батлах нь аксиономик юм.

Хоёрдугаарт, хуулийн актын заалтын дагуу шүүхээс албадан эмчилгээнд хамруулах явцад солиорлыг арилгахдаа эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ хүчингүй болгож, тухайн хүнд ерөнхий үндэслэлээр эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр /Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 74 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4 дэх хэсэг/. Энэ баримт нь авч үзэж буй арга хэмжээний бие даасан байдал, өвөрмөц байдлыг дахин нотолж байна, учир нь тэдгээрийг хэрэгжүүлэх нь шийтгэл, эрүүгийн хариуцлагаас тусгаарлагдсан зэрэгцэн явагддаг.

Гуравдугаарт, эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ томилохдоо “сэтгэцийн өвчтэй” хүнд холбогдох эрүүгийн ялын хамт, эсхүл ялыг гүйцэтгэх (бие биелэх) явцад /Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 74 дүгээр зүйлийн 6 дахь хэсэг/, түүний

нийгэм, эрх зүйн шинж. Эрүүгийн хуулийн хэмжүүр нь бидний өмнө дурдсан шалтгааны улмаас үндсэндээ өөрчлөгдөхгүй.

Хоёр дахь тохиолдолд, эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ, хууль тогтоогчийн үүднээс эрүүгийн хариуцлагын хэрэгжилтийн нэг хэлбэр юм. Иймд гэмт хэрэг үйлдсэн, архи, мансууруулах бодис донтсон хүнд Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн дагуу оногдуулсан эрүүл мэндийн арга хэмжээ нь нэмэлт ял юм (Хуулийн 6.4 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг) Монгол Улсын Эрүүгийн хууль), энэ нь шийтгэлийг тодорхойлох болон эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ юм.

Дээр дурдсан зүйл нь албадлагын арга хэмжээний төрлийг зохицуулах хэм хэмжээг бүрдүүлэхэд хууль тогтоомж, техникийн холбогдох дүрмийг зөрчсөн мөн байгууллагын дотоод зөрчилдөөнийг гэрчилж байна.

Юуны өмнө эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ нийгэм, эрх зүйн зорилгыг илэрхийлсэн объектив шалтгаанаар эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй хүмүүст хамаарна. Эсрэг заалтыг хүлээн зөвшөөрөх, өөрөөр хэлбэл эрүүгийн хариуцлагын хүрээнд заасан арга хэмжээг хэрэгжүүлэх нь үнэндээ нийгэм, эрх зүйн мөн чанарыг зөрчсөн явдал юм. Энэ тохиолдолд шийтгэлийн хоорондох шугам ба эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ. Түүгээр ч барахгүй сүүлийнх нь үндсэн шийтгэлээс гадна хэрэглэх шийтгэл болж хувирдаг нь үзэл баримтлалын үүднээс үндсээрээ буруу юм.

Энэ байдлаас гарах гарц бол архи, хар тамхинд донтсон хүмүүст чиглэсэн арга хэмжээг өөрчлөх, шинэчлэх явдал гэж үзэж байна. Ялангуяа энэ арга хэмжээг биш гэж тодорхойлох шаардлагатай эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ, шийтгэлийн хамт гүйцэтгэж болох боловч эрүүгийн биш, харин ял эдлэх хуулийн хүрээнд шийтгэлтэй холбоотой нэмэлт (дагалдах) үүрэг. Тиймээс, оногдуулсан ялыг гүйцэтгэх журамд тодорхой өвчтэй хүмүүст хэрэглэх ялын арга хэмжээг багтаасан байх ёстой.

Мэдээжийн хэрэг, санал болгож буй үүрэг бол албадлага, гэхдээ албадлага бөгөөд энэ нь ялыг гүйцэтгэх дэглэмийн хүрээнд хийгддэг. Эрүүгийн хуульд эрүүгийн эрх зүйн нөлөөллийн арга хэмжээг тэдгээрийн мөн чанарт үндэслэн тодорхой системчилсэн байх ёстой.

- Гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутай, түүний дотор архи, мансууруулах бодис донтсон хүмүүст эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх арга хэмжээ;

- Хууль тогтоомжид заасан шалтгаанаар эрүүгийн хариуцлага хүлээх чадваргүй хүнд оногдуулсан эрүүгийн эрх зүйн шинж чанартай бусад арга хэмжээ (албадах арга хэмжээ), үүнд мэдээжийн хэрэг Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ орно.

Уран зохиол

1. Васеловская, А. V. ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн дагуу хэвтэн эмчлүүлэх нөхцөлд сэтгэцийн эмчилгээ хийдэг эмнэлгийн байгууллагад албадан эмчилгээ хийх: хууль зүйн шинжлэх ухааны нэр дэвшигчийн зэрэг олгох диссертацийн хураангуй / А. V. Васеловская. - Томск, 2020. - 12 х. - Текст: шууд.
2. Иргэний болон эрүүгийн хэргийн хууль зүйн туслалцаа, эрх зүйн харилцааны тухай Оросын Холбооны Улс, Монгол Улс хоорондын хэлэлцээр (2002 оны 9-р сарын 12-ны өдрийн нэмэлт өөрчлөлт).
3. Дубинин, Н.П., Карпец И.И., Кудрявцев В.Н. Генетик, зан үйл, хариуцлага: нийгэмд харш үйлдлүүдийн мөн чанар, түүнээс урьдчилан сэргийлэх арга замын тухай. - Москва: Политиздат, 1982. - 304 х.
4. Ефремова, I. А. Эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээний тухай ойлголт ба шинж тэмдэг / I. А. Ефремова. - Текст: шууд // Баруун өмнөд мужийн их сургуулийн эмхэтгэл. Цуврал: түүх ба хууль. - 2021. - No 4. - S. 53-62.
5. Илюк, Е. В. Аюулгүй байдлын арга хэмжээ болох эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ - Текст: шууд // Эрүүгийн эрх зүй: XXI зууны хөгжлийн стратеги: Олон улсын шинжлэх ухаан, практикийн XVII бага хурлын материал. - Москва, 2020. - S. 583-589.
6. Кононов, А. D. Сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүст эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тулгамдсан асуудал, эдгээр хүмүүст эмнэлгийн шинж чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх нь: Хууль зүйн шинжлэх ухааны нэр дэвшигчийн зэрэг олгох диссертацийн хураангуй / А. D. Кононов. - Москва, 2019. - 31 х. - Текст: шууд.
7. Михеев, Р.И. Галзуу. Нийгэм-эрх зүйн эссе / Р. I. Михеев. - Владивосток: Алс Дорнодын их сургуулийн хэвлэлийн газар, 1992. - 286 х. - Текст: шууд.
8. Аюулгүй байдлын тухай: 2010 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн 390-ФЗ-ийн холбооны хууль. - Текст: шууд // Российская газета. - 2010. - 12-р сарын 29.
9. Шүүхээс эмнэлгийн албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх практикийн талаар: ОХУ-ын Дээд шүүхийн 2011 оны 4-р сарын 7-ны өдрийн 6-р хурлын тогтоол. - Текст: шууд // Российская газета. - 2011.
10. Савин, А. А. Эрүүгийн хуулийн нөлөөллийн арга хэмжээний тогтолцоонд эмнэлгийн шинж чанартай албадлагын арга хэмжээ / А. А. Савин. - Текст: шууд // ОХУ-ын Мөрдөн байцаах хорооны академийн мэдээллийн товхимол. - 2020. - No 1. - S. 181-184.
11. Скрипченко, Н.Ю. Эрүүгийн хуулийн шинж чанартай бусад арга хэмжээний тухай ойлголт, төрлүүд / Н.Ю.Скрипченко. - Текст: шууд // Хүрээлэнгийн мэдээллийн товхимол: гэмт хэрэг, шийтгэл, залруулга. - 2011. - No 2. - S. 16-21.
12. Монгол Улсын Эрүүгийн хууль

13. Якушин, В.А. Шийтгэл ба эрүүгийн хуулийн нөлөөллийн бусад арга хэмжээ: монографи / В.А. Якушин. - Тольятти: хэвлэлийн газар, 2018 - 337 х.
- Текст: шууд.

---o0o---